

ב-ג

או שיהיה החמץ שייך לאחד מבני הבורה שנמנו על קרבן הפסח הזה.

ולקמן מפרש דכתיב "לא תשחט על חמץ דם זבחי, ולא ילין לבוקר זבח חג הפסח". ודרשינן: דוקא מי ששייך בו איסור "לא ילין" נאמר בו איסור "לא תשחט על חמץ". והיינו בני החבורה, שהם בכלל "לא תותירו מן הבשר עד בוקר".

ופירש רש"י שאם יש חמץ לאחד מהם – כולם עוברים.⁽¹⁾

ואינו חייב עד שיהא החמץ עמו בעזרה. ולקמן מפרש טעמא.

רבי יוחנן אמר: אף על פי שאין החמץ עמו בעזרה – חייב.

והוינן בה: במאי קמיפלגי?

אילימא [אם נאמר] ב"על – בסמוך".

כלומר, האם כל מקום שכתוב בו "על" – משמעו "בסמוך".

וכמו שהכתוב [במדבר ב] "ועליו מטה מנשה" פירושו – בסמוך לו. ובכך קמיפלגי רבי יוחנן וריש לקיש.

דרבי שמעון בן לקיש סבר: כל מקום דכתיב על משמע בסמוך, וגם הכא דכתיב "לא תשחט על חמץ" פירושו שלא לשחוט סמוך לחמץ, בעזרה.

ורבי יוחנן סבר: לא בעינן אין צורך במקום

שכתוב "על" שזה יהיה דוקא בסמוך [אלא, כיון שהחמץ אצלו ברשותו, הרי אפילו הוא נמצא במקום רחוק זה כאילו שהוא בידו, "ועל" קרינא ביה. ר"ח].

אי אפשר להעמיד כך את מחלוקתם.

כי למה הוצרכו רבי יוחנן וריש לקיש לחלוק בזה כאן, והא אפלגו בה [נחלקו בזה] כבר הדא זימנא, במקום אחר.

דתנן גבי שוחט את התודה, במנחות עח ב:

בשלמי תודה כתיב [ויקרא ז יג] "על חלות לחם חמץ יקריב קרבנו, על זבח תודת שלמיו". שצריך להביא עם קרבן תודה גם לחם חמץ.

ופירש"י רש"י שם:

"יקריב קרבנו על זבח תודת שלמיו" – מלמד שאין הלחם קדוש קדושת הגוף להיות ראוי, מכח קדושתו, ליפסל ביוצא, אם יוציאודו מחוץ לעזרה, או בנגיעת טבול יום, אם נגע בלחם. ולהיות מוצא לחולין בפדיון – עד שישחט זבח התודב.

ומכאן, שהמקדיש לחמי תודה, משעה שהקדישו בפה אינו קדוש הלחם בקדושת הגוף כשאר קרבנות, אלא קדוש רק ב"קדושת דמים". כקדושת שאר דברים שאינם קרבנות.

ולכן, אם נטמא פודין אותו ויוצא לחולין, וכן אינו נפסל בפסולי הקרבנות, כגון בפסול לינה או "יוצא".

הזורק, היות והפסוק מדבר על השוחט והזורק.

1. התוס' סוברים שבני החבורה אינם חייבים. אלא, שאם יש לאחד מהם חמץ חייב השוחט או

“על זבח תודת שלמיו” ופירוש “על” – בסמוך לזבח תודת שלמיו בעזרה.

אלמא, מוכח שלדברי ריש לקיש בעינין “על” – בסמוך.

והשתא קשה, אמאי הוצרכו לחלוק רבי יוחנן וריש לקיש בשוחט את הפסח על החמץ אם בעינין על בסמוך, הרי כבר נחלקו בזה לגבי תודה.

ובהכרח שלא ב”על – בסמוך” נחלקו.

אלא בהתראת ספק קמיפלגי.

כל מלקות שבתורה על עבירה לא חייב העובר אלא אם כן הותרה. ונחלקו רבי יוחנן וריש לקיש בהתראת ספק, כאשר התרו באדם שלא ישחט את קרבן הפסח משום שיש לו חמץ בביתו, והדבר ספק, כי אפשר שכבר נאכל החמץ או נשרף או שביערוהו אחרים. ר”ח. (3)

ריש לקיש סבר שהתראת ספק לא שמה התראה, ולכן בעינין שיהא החמץ איתו בעזרה, כשהוא רואה בעיניו שהחמץ קיים. (4)

ורבי יוחנן סבר שהתראת ספק שמה התראה.

אך בשעה ששחט את התודה, נתקדש הלחם בקדושת הגוף, ודינו כדין קרבן התודה עצמו לכל דבריו.

ותנן במנחות שם: **השוחט תודה לפניו, בעזרה, ולחמה היה באותה שעה חוץ לחומה** – לא קדש הלחם קדושת הגוף.

והוינן בה: **מאי “חוץ לחומה”?** באיזו חומה המדובר?

רבי יוחנן אמר: חוץ לחומת בית פאגני, שהוא המקום החיצון ביותר בירושלים. (2) שכיון שהיה הלחם נמצא בשעת שחיטת התודה מחוץ לירושלים, אין הוא יכול להתקדש בקדושת הגוף על ידי שחיטת התודה, כי חוץ לירושלים אינו מקום אכילת קדשים קלים, ואם יצאו לשם הם נפסלים ביציאה. ולכן אין מתקדש שם על ידי השחיטה.

אבל אם היה הלחם בשעת שחיטת התודה בתוך חומת ירושלים, אלא שהיה חוץ לחומת העזרה – קדיש. ואף על גב דכתיב “על זבח תודת שלמיו” – לא בעינין “על” – בסמוך.

רבי שמעון בן לקיש אמר: אפילו חוץ לחומת עזרה לא קדיש הלחם, משום דכתיב

המתרים? ותירצו התוס' שהמותרה יכול לומר לא ידעתי שיש לי חמץ, ולא יוכלו העדים להעיד על חיובו.

4. יש להקשות מדוע צריך להגיע להתראת ספק, והרי לעיל אמרינן שלריש לקיש אומרים “על – בסמוך” ומכח זה צריך שיהיה עמו חמץ בעזרה. חזון איש.

2. רש”י. אך במנחות עח ב ברש”י כתב יד כתב שבית פאגני נמצא בחומת הר הבית. וברמב”ם בפירוש המשניות שם כתב שהוא מחוץ להר הבית.

3. הביאור על פי הר”ח. ורש”י ביאר שהעדים המתרים בשוחט אינם יודעים אם יש לו חמץ. וקשה לפירוש, הרי כל מטרת ההתראה היא להתרות במותרה ומה אכפת לנו מידיעת העדים

כלומר, באותה שעה שהעדים מתרים בו שהוא חייב לאכול הפת, התראת ספק היא, שהרי אפילו אם לא יאכל את הפת עכשיו שמא יאכל מאוחר יותר, ואין המתרה יכול לכוין שיעבור היום בתוך כדי דיבור של התראה [רש"י שבועות כא א.]⁽⁵⁾ ואם כן למה לא אמר רבי יוחנן שהוא פטור משום התראת ספק? בעל כרחך דרבי יוחנן סבר התראת ספק שמה התראה.

ורבי שמעון בן לקיש אמר אינו לוקה, משום דהוה ליה התראת ספק, והתראת ספק לא שמה התראה.

ודייקנין מדברי ריש לקיש: **אבל לאו שאין בו מעשה לוקין עליו.** כלומר, מדלא אמר ריש לקיש דאין לוקין משום דאין בו מעשה, בעל כרחך דסבירא ליה דלאו שאין בו מעשה לוקין עליו.

והשתא קשה: אמאי נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש בשוחט את הפסח על החמץ אם התראת ספק שמה התראה. הרי כבר נחלקו בזה לענין שבועת ביטוי, ומשם נלמד לכל התורה כולה.

ומתריציני: אמרי [אמרו רבנן לתרין] לעולם **ב"על בסמוך" קא מיפלגי, ואף על פי שכבר נחלקו בזה לענין לחמי תודה, צריכא לאשמועינן שנחלקו בשני המקומות הללו.**

דאי אפילונו לענין חמץ בלבד, הוה אמניא בההוא הוא דקאמר רבי יוחנן דלא בעינן "על" בסמוך, משום דאיסור הוא להשהות חמץ ברשותו וכל היכא דאיתיה החמץ איתיה איסורא, ולכן לא מסתבר לרבי יוחנן

ואפילו אם החמץ בביתו, שאפשר שכבר נאכל או נשרף, מתרים בו שאסור לו לשחוט את הפסח שמא החמץ קיים. ואם לבסוף נמצא שהיה חמץ בביתו באותה שעה, לוקה.

ותמהינן: והרי **בהא** דהתראת ספק **נמי הא פלוגי בה** רבי יוחנן וריש לקיש **חדא זימנא** בענין שבועת ביטוי.

האומר שבועה שלא אוכל כיכר זו היום, והתרו בו שלא יאכל ואכלה, כולי עלמא מודו שלוקה משום "לא תשא את שם ה' אלוהיך לשוא". שהרי עבר באכילתה איסור לאו שיש בו מעשה, והתרו בו התראת ודאי, שהרי אם יאכל כיכר זו ודאי עובר על לאו דלא תשא.

דאיתמר: אמר שבועה שאוכל כיכר זו היום, והתרו בו עדים שהוא חייב לאכול, ועבר היום ולא אכלה.

רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש דאמרי תרווייהו אינו לוקה. אלא שנחלקו מה הטעם שאינו לוקה.

רבי יוחנן אמר אינו לוקה, משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה.

שהרי ישב ולא אכל את הכיכר, ואין כאן מעשה איסור בידיים.

וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו.

ודייקנין מדברי רבי יוחנן: **אבל התראת ספק שמה התראה!**

שמרים אותו אל תשבע כי שמא לא יודמן לך

5. הר"ח פירש שההתראה היא בשעת השבועה,

לומר דלאו ד"לא תשחט על חמץ דם זבחי", דוקא בסמוך קאמר.

אבל לענין מקדש, להקדיש את לחמי התודה, יש סברא לומר דלהם לא קדיש אלא בפנים העזרה, ואימא מודה ליה רבי יוחנן לרבי שמעון בן לקיש דבעינן "על" בסמוך. דאי איתיה [אם הלחם נמצא] גואי בפנים העזרה קדיש, אי לא לא קדיש.

וטעמא דמילתא דדוקא בעזרה קדיש — מידי דהוה [כמו שמצינו] **אכלי שרת**, שכלי שרת שנתנו לתוכם מנחות ונסכים, משעה שהם בכלי שרת קדשו קדושת הגוף [כדאיתא במנחות ק ב]. ודוקא כלי שרת שבעזרה מקדשין את מה שבתוכן, ואם כן יש לומר דהכי נמי לחמי תודה אינן מתקדשין אלא אם הם בעזרה. [תוספות, ור"ש ביאר באופן אחר. ותמהו עליו התוספות].

לכן **צריכא** לאשמועינן שגם לגבי לחמי תודה סובר רבי יוחנן דלא בעינן "על" בסמוך.

ואי אשמעינן שנחלקו לענין מקדש לחם בלבד, הוה אמינא בהך דלחמי תודה קאמר רבי שמעון בן לקיש דבעינן "על" — בסמוך, שהרי יש סברא לומר דאי איתיה ללחם גואי קדיש, אי לא לא קדיש.

אבל לענין חמין, שאין סברא לחלק בין חמץ שבביתו לחמץ שבעזרה, הוה אמינא דמודה

ליה ריש לקיש לרבי יוחנן דלא בעינן "על" בסמוך, דאיסורא הוא, וכל היכא דאיתיה איתיה.

ולכן **צריכא** לאשמועינן שגם לענין חמץ סובר ריש לקיש דבעינן "על" בסמוך. (6)

בעא מיניה רב אושעיא מרבי אמי: אם אין לו לשוחט חמץ ברשותו, ויש לו לאחד מבני החבורה חמץ בשעת שחיטה — מהו? האם עובר משום "לא תשחט על חמץ דם זבחי"?

[ומאי דפשיטא ליה לריש לקיש לעיל דלוקה, מבעיא ליה לרב אושעיא].

אמר ליה רבי אמי: מי כתיב "לא תשחט על חמץ" דמשמע חמץ של השוחט.

"לא תשחט על חמין" כתיב, ומשמע כל חמץ, אפילו אם אינו שייך לשוחט.

אמר ליה רב אושעיא: אי הכי, אפילו יש לאחד בסוף העולם, שאינו מבני החבורה, חמץ בעזרה, נמי יעבור השוחט הזה עליו אם התרו בו.

אמר [ענה] ליה רבי אמי: אמר קרא "לא תשחט על חמץ דם זבחי, ולא ילין לבוקר זבח חג הפסח". ולמה נכתבו שני לאוין הללו סמוכין זה לזה.

לומר לך: לא תשחט על חמץ דשייך להנד דקיימי עליה [חייבין עליו] משום "לא ילין".

התראת ספק. וכתב רא"מ הורוביץ שיתכן חמץ העומד בחלון העזרה, שרואים שיש לו חמץ אך אין זה בסמוך.

היום פת ונמצאת עובר על שבועתך. והיא התראת ספק כי יתכן שיהיה לו ויאכלנה. 6. וקשה, שנאמר אינו לוקה לריש לקיש מחמת

והיינו כל בני החבורה שבכלל "לא ילין מן הבשר" הם. דכתיב "לא תותירו ממנו עד בוקר", שכל בני החבורה מצווין לאכול את הפסח בלילה.

אמר רב פפא: כיון דדרשינן "לא תשחט" להנך דקיימי עליה ב"לא ילין" — הילכך, כהן המקטיר את החלב, ויש לו חמץ בשעת ההקטרה, אף על פי שלא היה בשעת השחיטה חמץ לאחד מבני החבורה — עובר הכהן בלא תעשה, הואיל והוא ישנו בכלל הלנת אימורין.

דכתיב [שמות כג] "לא תזבח על חמץ דם זבחי, ולא ילין חלב חגי עד בוקר".⁽⁷⁾ ומכאן למדנו ציווי לכהן המקטיר⁽⁸⁾ שלא ילין מלהקטיר את החלב עד הבוקר.

תניא כוותיה דרב פפא: השוחט את הפסח על החמץ עובר בלא תעשה.

אימת?

בזמן שהוא [החמץ] שייך לשוחט או לזורק או לאחד מבני חבורה.

היה חמץ לאחד בסוף העולם — אין זקוק לו, כלומר אין זה ענין השוחט, ומותר לו לשוחט את הפסח בזמן שיש חמץ לאדם זר.

ואחד השוחט ואחד הזורק ואחד המקטיר חייב.

אבל שאר קרבנות שעשאן על החמץ, כגון: המולק את העוף בארבעה עשר בזמן שחיתת הפסח, אינו עובר בלא כלום.

ומקשה הגמרא סתירה בין שתי ברייתות:

ורמינהי מהא דתניא:

השוחט את הפסח על החמץ עובר בלא תעשה.

רבי יהודה אומר אף השוחט את התמיד על החמץ.

אמרו לו: לא אמרו אלא בפסח בלבד.

אימת? בזמן שיש חמץ לשוחט או לזורק הדם או לאחד מבני חבורה.

אבל אם היה חמץ בעזרה לאחד בסוף העולם שאינו מנוי עמהם — אין זקוק לחוש לו.

ואחד השוחט ואחד הזורק, ואחד המולק את קרבן העוף, ואחד המזה את דם קרבן העוף — חייב

אבל הקומץ את המנחה — אינו עובר בלא תעשה.

וכן הכהן המקטיר את האימורין — אינו עובר בלא תעשה.

8. השפת אמת הקשה לשיטת התוס' שכאשר יש חמץ לאחד מבני החבורה, דקיימי בלא ילין, עובר השוחט בלבד על לאו של שוחט על החמץ, אם כן, גם הכא יש לנו לומר שאם יש חמץ לכהן המקטיר, שהוא חייב בלא ילין, עובר השוחט בלאו.

7. רש"י מפרש שהפסוק בשמות כג לא "לא תזבח על החמץ דם זבחי ולא ילין חלב חגי" מדובר בהקטרת החלב. ואילו הפסוק בשמות לד א "ולא ילין לבוקר זבח חג הפסח" מדובר בבשר. והתוס' חולקים. ועיי' מהרש"א.